

**Mevlüt ÖZHAN, *Sürç-i Lisan Ettikse Affola Karagöz Üzerine Yazılar*.
İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2020, ISBN: 978-975-333-376-4.
232 sayfa.**

Çağla YILMAZ*

Mevlüt Özhan, *Sürç-i Lisan Ettikse Affola Karagöz Üzerine Yazılar* ile alanda uzun süredir üzerine konuşulmayan bir konuya eğiliyor ve Karagöz sanatının dünü ve bugünü hakkında bilgiler sunarken sanatın geleceğine de ışık tutuyor. Tarih Vakfı Yurt Yayınları tarafından Ekim 2020’da yayımlanan eser 232 sayfadır. Kitap önsöz, on beş makale, kaynakça ve fotoğraflar bölümlerinden oluşmaktadır. Kitap yazarın ulusal ve uluslararası kongre ve sempozyumlarda bulunduğu bildiriler, yazdığı inceleme yazıları, Karagöz’ün doğuşundan, günümüze gelişine kadarki süreç içerisinde tekniği, oyun biçimi, olaylara bakışı, oyun tiplerinde ve kişilerdeki değişimi, yaşatılması konusundaki çabalar ve bu çabaların yeterliliği, yaşatılıp yaşatılamayacağı konusundaki görüşlerini içermektedir. Kitapta bulunan makalelerin ana konusunu Karagöz özelinde Geleneksel Türk Tiyatrosu oluşturmaktadır.

Sürç-i Lisan Ettikse Affola Karagöz Üzerine Yazılar adlı kitapta Karagöz sanatının özellikle cumhuriyet yıllarındaki serüvenini okuyucuya sunulur. Yazar bu kitabın bazı bölümlerinde Karagöz sanatının geçmişi, tarihi, tekniği, içeriği gibi konulara değinirken bir kısmında da sanatın bugüne gelmesi için devletin attığı adımlardan söz eder. Yüzyıllardan beri süren ve bugüne ulaşabilen bu sanatın bundan sonra da sürdürülebilmesi için ilgililere öneriler verir. Yazarın bu süreçlerin bir kısmının birbirinde bulunması konuya ilişkin eksileri ve artıları doğrudan gözlemlemesini sağlamıştır. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro bölümü mezunu olan Özhan, 1982 yılından itibaren Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığında folklor araştırmacısı olarak çalışmıştır. 1999 yılında Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcılığı görevine atanan yazar 2004’te emekli olmuştur. Mevlüt Özhan ayrıca UNIMA Türkiye Millî Merkezinin de kurucu üyelerinden ve daha sonraki yönetimlerin yönetim kurulu üyelerindedir. 1995 ve 2014 yılları arasında kurumun başkanlığını da yapmıştır.

Yazar kitabın ön sözünde geleneksel gösteri sanatlarımız içerisinde önemli bir yer tutan Karagöz’ün bugüne gelmesinde başta sanatçılar olmak üzere konuya ilgi duyan bilim adamları ve araştırmacıların yaptıkları çalışmaların, Halkevleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği Türkiye Millî Merkezi’nin yaptıkları tanıtım, araştırma ve eğitim çalışmalarının büyük katkı sağlamış olduğunu söylemektedir. Ayrıca UNESCO tarafından 2009 yılında ülkemizin somut olmayan kültürel mirası olarak kabul edilerek Dünya Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine alınan Karagöz’e verilen destek yeterli miydi sorusunun yanıtının kitapta bulunabileceği belirtilmektedir.

Kültürel Miras Olarak Karagöz başlıklı ilk makede yazar, Karagöz’ün tarihi, sosyal ve kültürel fonksiyonları ve kültürel miras olarak sürdürülebilirlik ve yok olma riski, sıkıntılar başlıklarını açmıştır. Yazar Karagöz’ün kökeni ile ilgili çeşitli görüşleri ve bu görüşlerin destekçilerini kaynakları ile beraber okuyucu ile paylaşmıştır. Konuya ilişkin bütün tezler dayanakları ile birlikte verilmiştir. Daha sonra ise gölge sanatının Anadolu’ya hangi yollardan geldiği konusu tartışılmıştır. Yazar bu başlık altında Karagöz ve

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Halk Bilimi Bölümü Doktora Öğrencisi,
cyilmaz061@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1525-1000.

Hacivat'ın kimliklerine dair anlatılara da yer verdikten sonra son olarak Osmanlı döneminde kaleme alınan Karagöz hakkındaki gezi ve anı yazılarından hareketle bazı örnekler vermiştir. Yazar Karagöz'ün sosyal fonksiyonlarını birleştiricilik, eğlendiricilik ve eğitici olarak sıralamıştır. Kültürel fonksiyonları da sanatın içinde barındırdığı her bir unsur incelenerek verilmiştir. Yazar kullanılan edebiyat ürünlerinden, müziklere, el sanatlarından, giysilere birçok unsuru ele almış ve sanatın tekniğine, perdesine, tasvirlerine ve tiplere kadar her detaya değinmiştir. Sanatın sürdürülebilirliği ile ilgili dokuz maddelik bir öneriler listesi sunan yazar, yok olma riski ve sıkıntılar konusunda da ilgilileri ve yetkilileri uyarmıştır.

Karagöz'ün Dünya Tiyatrolarına Etkisi başlıklı makalede Mısır, Suriye, Tunus ve Balkan ülkeleri başta olmak üzere Türk Karagöz'ünün bu ülkelerdeki kuklacılık, gölge tiyatrosu geleneğini nasıl etkilediği örneklerle açıklanmıştır. Özhan ayrıca Almanya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde de Karagöz sanatının etkilerinin görüldüğünü belirtmiştir.

Karagöz'de Çok Kültürlülük adını taşıyan üçüncü makalede perdedeki çeşitli tiplerin farklı toplumsal tabakalardan olması ve bunun sanata etkisi tartışılmıştır. Yazar "*Türk Gölge Tiyatrosu Karagöz, Osmanlı döneminde genellikle İstanbul'da gösteriliyordu. Bunun nedenlerinden en önemlisi, pek çok etnik kültürün İstanbul'da yaşıyor olmasındandır.*" (Özhan 2020: 53) açıklamasından sonra bu etnik çeşitliliğin sanata katkısını örnekler üzerinden vermiştir. Bu çok kültürlülük tasvirlerin giyimlerini etkilediği gibi müziğe, yapılan esprilere, tiplerin mesleklerine, oyunların konularına kadar yansımıştır. Ayrıca bu çok kültürlü yapı her tasviri kendi ağız özellikleri ile vermeyi gerektirdiği için Karagözçülerin seslerini çok iyi kullanabilmelerini de zorunlu kılmıştır.

Gaziantep'te Karagöz makalesinde yazar kendi araştırma tecrübelerinden de hareketle okuyucuya sanatın Gaziantep'te kimler tarafından ve nasıl icra edildiğine dair bilgiler vermiştir. 6- 14 Mart 1994 tarihleri arasında Kültür Bakanlığı HAGEM ve UNIMA ile yapılan araştırma sonucunda varılan neticeye göre Gaziantep Karagöz'ü denilebilecek bir Karagöz tarzı olmadığı tespit edilmiştir.

Kitabın beşinci makalesi *Geleneksel Türk Tiyatrosunda Ahilik* adını taşımaktadır. Yazar bu makalede önce Türk sosyal ve ekonomik yaşantısına damga vuran esnaf teşkilatı Ahilik hakkında bilgi vermiştir. Ardından geleneksel Türk tiyatrosunun Osmanlı sosyal hayatındaki yerine değindikten sonra oyuncu esnafının nasıl teşkilatlandığından bahsetmiştir. Teşkilatlanmış oyuncuların uyması gereken kurallar ve oyunculara bulunmaması gereken özellikler de burada sıralanmıştır. Ahiliğin Osmanlı imparatorluğunun genişlemesinde önemine de bu başlık altında değinilmiştir.

UNIMA Türkiye Millî Merkezi'nin Karagöz Konusundaki Çalışmaları adını taşıyan makalede Merkezin geçmişten bugüne bir panoraması çizilmiştir. Bu çalışmalar eğitim, tanıtım, yayım, arşiv ve genel çalışmalar olarak ele alınmıştır. Tanıtım çalışmaları; düzenlenen söyleşi, konferans, açikoturum, panel ve sempozyumlar, gösteriler ile ulusal ve uluslararası festivaller olarak sıralanmıştır. Yayın ve arşiv çalışmaları başlıklarında UNIMA'nın çatısı altında yayımlanmış eserler ve arşive kazandırılmış materyaller hakkında bilgi verilmiştir. Genel çalışmalar olarak da UNIMA Türkiye Millî Merkezi'nin gerçekleştirmiş olduğu on farklı faaliyet hakkında bilgi verilmiştir. Yazının sonunda yazar okuyuculara birtakım hedefler ve öneriler sunmuştur.

Cumhuriyet Döneminin Büyük Karagöz Sanatçısı Hayali Küçük Ali başlıklı makalede yaşamının 74 yılını Karagöz sanatı içinde geçiren ve bir nesli Karagöz ile tanıştıran Mehmet Muhittin Sevilen hakkında bilgi verilmiştir. 1886 yılında İstanbul'da doğan Muhittin Sevilen'in hayat hikâyesi ve sanata başlama yolculuğu okuyucu aktarıldıktan sonra profesyonel sanat yaşamı aktarılmıştır. Sanatçı Karagöz ile İstanbul'da tanışmış ancak sanat hayatına memuriyeti sebebiyle Ankara'da devam etmiştir. Radyonun yaygınlaştığı

dönemde, radyoda Karagöz'e değer veren yöneticilerin olması ve kendisinin de Ankara'da yaşaması sebebiyle TRT ile yolları kesişen Küçük Ali yirmi yıl boyunca radyoda Karagöz oyunları seslendirmiş ve sanatın tüm yurttaki her yaşta insan tarafından tanınıp sevilmesini sağlamıştır. Ayrıca Küçük Ali, Halkevleri ile beraber çalışmış, köycülük kolunun faaliyetlerine katılmış ve yapılan köy gezilerinde köylülere Karagöz gösterileri düzenlemiştir. Sanatçının tasvir yapıcılığı ve yayınları hakkında da bilgiler verilmiştir. Küçük Ali yanında yetiştirdiği torunları sayesinde de sanatın sürdürülüp bugüne gelmesinde çok önemli bir katkıda bulunmuştur.

Karagöz'de Müstehcenlik makalesinde Karagöz metinlerinin içerdiği müstehcenlik konusu tartışılmaktadır. Yazar konuyu dönemin araştırmacılarının metinlerinden ve seyyahların yazdıklarından örnekler vererek değerlendirmiştir. Yazar müstehcenlik konusuna değil sanatsal üretimlere odaklanılması gerektiğini önererek başladığı yazısında sinemadan türkülere, resimden tiyatroya birçok farklı sanat alanından müstehcen sayılabilecek örnekler vermiştir ancak bu örneklerde aslanan eserlerdeki cinsel çağrışımlı noktalar değil izleyicilerin izledikleri/ gördükleri esere yaptıkları sanatsal değerlendirmelerdir. Makalede gelişmiş ülkelerde böyle bir sorun olmadığı belirtilmiştir. Karagöz oyunlarında ise metinler ustadan çırağa sözlü olarak aktarıldığı için değişimler kaçınılmaz olmuştur. Yazarın belirttiğine göre Karagöz oyun metinlerinin yayınlanması ancak 1886 yılında gerçekleştirilmiştir. (Özhan 2020: 118) Yazar birçok yabancı seyyahın ve Türk araştırmacıların eserlerinden hareketle Karagöz'de kullanılan pornografik unsurları, argo konuşmaları, toplum yapısına aykırı oluşumları incelemiştir. Yazara göre Karagöz'de müstehcenlik vardır ancak bu normaldir çünkü araştırmalar göstermektedir ki bu tarz temsiller diğer gölge tiyatrolarında da mevcuttur. Ayrıca sanat yapıtında önemli olan bir bütün olarak sanatın kendisidir ve cinsellik taşıyan kavramların sanat estetiği içinde kullanılması sanat kavramının özünü çelişmemektedir. Yazarın bir diğer tespiti de bu temsilleri huzur Karagözcülerinin değil daha çok kahvehanelerde ve köşe başlarında sanatını icra eden avam Karagözcülerinin yaptığıdır.

Karagöz Sanatçısı Olmak başlıklı makalede Karagöz sanatçılarının yaşantılarından söz edilmiştir. Bir Karagöz sanatçısının sahip olması gereken özellikler tasvir tasarımı yapabilmek, müzikten anlamak, tasvir kesebilmek, kıvrak bir zekâyâ sahip olmak, kendi perdesini kurabilecek kadar marangozluk bilmek, yeni metinler üretebilmek şeklinde sıralanmıştır. Yazara göre bir Karagözcünün olmazsa olmazı eleştirel bakış açısidir çünkü Karagöz eleştiren ve sorgulayan bir sanattır. Bu yüzden yazar günümüz Karagözcülerinin suya sabuna dokunmayan oyunları sebebiyle yetişkin izleyiciler tarafından tercih edildiklerini belirtmektedir. Ayrıca yazara göre bir Karagöz oyunu uzun bir sürenin sonunda ortaya konduğu için Karagöz sanatçısı sabırlı olmalı ve işi aceleye getirmemelidir. Makalenin sonunda yeni sanatçıların yetişmesi için artık usta- çırak ilişkisi ile aktarımın güçleştiği belirtilerek üniversiteler ve yüksekokullar aracılığıyla bir eğitim programı dahilinde sanatın sürdürülebileceği hakkında örnekler ve öneriler sunulmuştur.

Geleneksel Türk Tiyatrosu Yaşatılıyor Mu? adını taşıyan makalede bu konu hakkındaki tartışmaların başlangıcından günümüze örnekler verilmiştir. Makalede belirtildiğine göre geleneksel Türk tiyatrosunun yaşatılması konusundaki tartışmalar Avrupa tiyatrosunun ülkemize girdiği 19. yüzyılın ortalarında başlamış ve günümüze kadar sürmüştür. Yazar bu tartışmaları düşünceler ve görüşler ile yeni uygulamalar başlıkları altında incelemiştir. Düşünceler ve görüşler başlığında Namık Kemal, Şinasi, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Metin And gibi isimlerin görüş ve önerilerine yer verilmiştir. Dönem aydınlarının olumlu ve olumsuz bakış açıları sıralanmış ve konu hakkındaki fikirlerinden örnekler verilmiştir. Geçmişte bu görüşler genel olarak geleneksel Türk tiyatrosunu olduğu gibi ya-

şatmak ya da çağdaş tiyatroyu geliştirebilmek için kaynak olarak değerlendirmek noktalarına odaklanmıştır. Bugün ise Karagöz sanatçılarının Karagöz'ün yaşatılması konusundaki genel düşünceleri devletin sanatçılara maddi ve manevi destek sağlaması, yeni sanatçılar yetiştirilmesi için kurslar açılması, festivaller düzenlenmesi ve gösteri imkanları sağlanması, Karagöz'ün medyada daha görünür olabilmesi için çalışmalar yapılması ve oyunların güncelleştirilmesi olarak sıralanabilir. Makalede Kültür Bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurumların yaptığı çalışmalardan ve bu çalışmaların başarıya ulaşan ya da ulaşamayan neticelerinden söz edilmiştir. Yazarın bu süreçlerin büyük bir kısmının birebir içinde olması konunun çok daha net aktarılmasını sağlamıştır. Uygulamalar başlığında ise Karagöz müzeli olarak korumak, güncelleyerek yaşatmak ve kaynak olarak değerlendirmek açılarından ele alınmıştır. Yazara göre Karagöz'ün değişime, yeniliğe açık ve dinamik yapısı yeterince değerlendirilmiş olsaydı bugün hem bu sanat daha tanınır ve görünür olurdu hem de çağdaş Türk tiyatrosunu da tanınan bir tiyatro konumuna getirebilirdi.

Kitapta yer alan on birinci makale *Geleneksel Türk Tiyatrosu Müzeciliğinin Önemi* adını taşımaktadır. Makalede kültürel aktarımda müzeciliğin önemine dikkat çekilmiştir. Yurtdışındaki açık hava müzesi örneklerinden ve Türkiye'deki atılmaya çalışılan adımlardan da söz edilmiştir. Ülkede özel olarak bir geleneksel Türk tiyatrosu müzesinin olmaması vurgulanarak eğer olsaydı bugün sanatın ne kadar görünür olabileceğinden bahsedilmiştir. Geleneksel Türk tiyatrosu müzesinde nelerin nasıl sergileneceği konusunda da öneriler verilmiştir. Müzelerin kent ortamının yeni aktarım mekânları olduğunun unutulmaması gerektiği belirtilirken birçok kültürel değer yanında Türk tiyatrosunun da böyle bir alana sahip olmasının önemi açıklanmıştır. Kurulacak müzenin hem sergileme mantığı ile hem de uygulama mantığı çalışması önerilmiştir. Bu uygulama alanları sayesinde sanatçılara sanatlarını icra etme imkânı da sağlanmış olacağından geleneksel Türk tiyatrosu müzesinin alan için çok ciddi bir yerde durduğu konusuna dikkat çekilmiştir. Yazının sonunda müzenin açılması konusunda geç kalınması durumunda yaşanacak zorluklara da değinilmiştir.

Bir Topluluğun Öyküsü adını taşıyan on ikinci makalede Devlet Geleneksel Türk Tiyatrosu Topluluğunun hikâyesi birinci ağızdan anlatılmıştır. 1989 yılından itibaren yazarın şahsi çabalarıyla kurulmaya çalışılan bu topluluğun geçirdiği aşamalar, resmi süreçlerde karşılaşılan zorluklar ve nihayetinde topluluğun son durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Devlet Geleneksel Türk Tiyatrosu topluluğu gerekli düzenlemelerin ardından 4.6.1990 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Ardından topluluğun çalışmalarına başlayabilmesi için Maliye ve Gümrük Bakanlığında 40 kişilik kadro talebinde bulunulmuştur. Ancak Bakanlık yapılan onlarca görüşmeye rağmen beklenen kadroyu Halk Kültürleri Araştırma Dairesi Başkanlığına vermemiştir. Kadro sayısı 15 kişiye kadar düşürülse dahi yine bir netice alınamamıştır ancak 1993 yılında Topluluğa bir müdür kadrosu verilmiştir. Mevlüt Özhan toplulukla daha yakından ilgilenebilmek için kadroya atanmayı talep etmiş ve atanmıştır. Yazar altı yıl boyunca gerekli kadroyu alabilmek için birçok görüşme, yazışma yapıldığını ve gayret gösterildiğini belirtmektedir. Topluluğun Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne bağlanması konusunda da çalışmalar yürütülmüş ancak başarılı olunamamıştır. Topluluk 2005 yılında Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne, 2008 yılında yeniden Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğüne aktarılmıştır. 2009 yılında da kadrolar alınmadığı ve hiçbir etkinlik olmadığı için kapatılmıştır. Yazara göre Maliye Bakanlığı sudan bahanelerle kadrolarını vermediği için topluluğun kapatılmasına sebep olmuş ve yirmi yıl süreyle verilen emek boşa gittiği gibi geleneksel bir kültür değerimizin yaşatılması ve tanıtılması bir kez daha birkaç sanatçı ve araştırmacının çabalarına terk edilmiştir.

Yerellik Bağlamındaki Geleneksel Tiyatroların Küreselleşme Süreci Karşısındaki Konumu başlıklı makalede küreselleşmenin yerel kültürler üzerindeki etkisi geleneksel Türk tiyatrosu özelinde tartışılmıştır. Bugün ekonomik anlamda üstün olan ülkelerin tüm dünya piyasasını ele geçirmesi kültürel bir tek tipleşmeye yol açmakta ve daha az imkâna sahip ülkelerin bu piyasada sesi gittikçe görünmez olmaktadır. Bu durumun tiyatroyu etkilememesi ne yazık ki mümkün değildir. Bu makalede de bu etkiler örnekler üzerinden değerlendirilmektedir. İpli kuklaların daha evrensel hâle gelmesi gölge tiyatrosunu, çizgi film endüstrisinin gelişmesi de kukla sanatını etkilemiştir. Bu sanatlar hâlâ beğenilerek izlenseler dahi gösterilerin hep aynı şekilde sunumu, hiçbir teknik gelişim göstermemesi izleyici sayısını ve ilgiyi gün geçtikçe azaltmaktadır. Makale uluslararası üne kavuşmuş kuklacı ve tiyatrocuların yerel kültürlerinden hareketle çalıştıkları belirtilerek bitirilmiş tir.

Geleneksel Tiyatroda Ağaç Motifi makalesinde köy seyirlik oyunları, orta oyunu, Karagöz ve meddahlıkta ağacın kullanımı hakkında bilgi verilmiştir. Önce Türk mitolojisinde ağacın yeri destanlardan hareketle açıklanmıştır. Ayrıca eski Anadolu kültürlerinden de örnekler verilmiştir. Karagöz’de göstermelik olarak kullanılan limon ağacı, vakvak ağacı; Kanlı Kavak oyununda perdenin ortasında bulunan efsunlu kavak ağacı örnekleri incelenmiştir. Ayrıca kostümlerde bulunan doğa simgeleri de ele alınmıştır. Karagöz’ün ışıklık adı verilen başlığında ağaç ve çiçek, Hacivat’ın şapkasının üstünde de çiçek bulunmaktadır. Aynı şekilde kuklanın malzemesinin doğrudan ağaç olması, orta oyununda yeni dünya ve şakşakın yine doğal malzemelerden yapılması ve meddahın bastonunun ahşaptan olması örneklerinden de hareketle denilebilir ki geleneksel Türk tiyatrosu her zaman doğa ile iç içe olmuştur.

Bir Anı Kitabının Düşündürdükleri adlı son makalede Yunan Karagiosiz ustası Sotiris Spatharis kaleme almış olduğu “Hayali Sotiris Spatharis’in Anıları” adlı kitap hakkında bilgi verilmiştir. Sanatçının kırk yıl süreyle gittiği her yerde tuttuğu notlardan oluşan kitap 2015 tarihinde Türkçe olarak İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Spatharis kendi yaşam öyküsü ve sanata başlama yolculuğu ile birlikte Yunanistan’daki gölge oyununun gelişimini de anlatmaktadır. Karagöz sanatının Yunanistan’a gelişi, yayılması ve ardından millî özellikler kazanarak Karagöz’ün kendine özgü bir sanat hâline dönüşümü hakkında bilgiler verilmektedir. Bu sürece katkı sağlayan sanatçılar ve Yunanistan’ın geçirdiği sosyal ve siyasi değişimler de kitapta anlatılmıştır. Özhan bu kitaptan hareketle anı kitaplarının önemine değinmiştir. Ülkemizdeki Karagöz sanatçılarının anı kitaplarının olmayışı Osmanlı’nın son döneminden bu yana Karagöz sanatımızı bugüne getiren sosyal, ekonomik ve teknik nedenleri kavrayamamamıza sebep olmaktadır. Mevlüt Özhan, Hadi Poyrazoğlu’na anılarını anlatması konusunda teklifleri olduğunu ancak bu konuda başarılı olamadıklarını belirtmiştir. Eğer bu gerçekleştirilmiş olsaydı Osmanlı’nın son dönemindeki Karagözcülerle ilgili bilgilerin yanı sıra, Kuruluş Savaşı ve sonrası, Cumhuriyetin ilk yılları, Halkevleri dönemi ve daha sonraki yıllardaki Karagöz sanatı ve sanatçıları, toplumun ilgisi, yöneticilerin tutumu vb. konularda ayrıntılı bilgiler edinileceği konusuna dikkat çekilmiş ve birinci ağızdan edinilecek bu bilgilerin önemi vurgulanmıştır.

Kitapta her makalenin sonunda sunulan önerilerle bundan sonra bu konuda çalışmak isteyenlere yazar tarafından bir yol gösterilmiştir. Özhan’ın geçmişi değerlendirirken açıkta kalan noktalara dikkat çektiği görülmektedir. Ayrıca kitabın sonundaki Fotoğraflar başlığında çeşitli tasvirler, yazılarda sözü geçen sanatçılar, yapılan Karagöz çalışmalarından anı fotoğraflar ve bazı gazete haberleri yer almaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz tüm bu noktalar dikkate alındığında *Sürç-i Lisan Ettikse Afolâ* isimli eserin halk bilimi için büyük bir önem taşıdığı ve eserin bu alanda büyük bir

boşluğu doldurduğu görülecektir. Mevlüt Özhan, Karagöz'ü hem bir tiyatro hem bir edebiyat eseri hem bir el sanatı hem de bir somut olmayan kültürel miras unsuru olarak ele almış, değerlendirmelerini çok yönlü olarak yapmıştır. Eserin Karagöz çalışmaları için önemli bir kaynak olacağını söyleyebiliriz. Yazar, sanatı geçmişten bugüne, bugünden de geleceğe gidecek şekilde değerlendirmiş, Karagöz'ün "müzelik" algısını yıkacak ve "Karagöz yaşıyor mu?" sorularına birinci ağızdan cevaplar vermiştir. Bu sebeple bundan sonraki çalışmalar içinde yol gösterici bir kitap olacaktır.